CORINA ISABELLA CSISZÁR, FLORIN AVRAM

Tradiții din Breb

O familie de cojocari

Am venit din armată, m-am căsătorit, am luat pă soția, ea știa să coasă pă pânză. O venit nevasta de la cineva din Șugătag și o zâs:
- Am de făcut niște cojoace.
- Noa, hai, că om face. Am avut plăcere, eu cam ce o văzut otii, eu am făcut. Soția o cusut pă pânză și să făcea cu lâniță. Era lâniță albă și soția vopsă.[1]

Eu am vopsit-o, o fo la care i-o trăbuit mai deștisă la culoare, la alții mai închisă. Am vopsit cu vopsă pentru lână cumpărată de la fabrica de la Codlea. Vopsam și verdele îl făceam tot din lâniță; o fo lâniță și răsucită și nerăsucită. Tăte cojoacele să făceau roșii ori mai închis ori mai spre rozosin. La fete să face altfel, sus să pun prime negre din care să fac cușmele, de acele crețe. La bărbați să tivește cu piele sau cu lac. La fete să puneu prime late de vo două jedite. Unu din Șugătag, Nicoară a Ciotului, el nu știu de pe unde o înființat moda în Maramureș. Că s-o făcut și aici până atunci cojoace di cele pă ptele, dar el nu știu de pe unde o adus modelu iesta și o pus oglinzi. Noi am pus și între ciupti oglinzi. Și puneam bumbuști pă tot locu. Soțu punea bumbdii.[2]

Primaș dată să pune modelul pă pânză amestecată, mai groasă, mai plină de bumbac ca să sie rând a coasă. Demult să punea pă cânepă de tort. Sau amestecată cânepa de tort cu bumbac. Da amu di care au, că nu mai țes femeile. Apoi îl dăm și îl coasă trei, patru femei. Și amu avem cojoace date în sat la cusut. Apoi îl dăm să-l înconjoare cu fir auriu și după aceea eu pun oglinzile, lacurile. După ce-s puse oglinzile, le băgăm în presă; apoi gătăm lacurile și îl strângem. Stă în presă vo patru zâle, o săptămână, când, cum avem timp. Să fie neted și tare. După aceie punem lacurile, îl tizim și să pun bumbdii pă tot locu. Apoi pun un berleș mai grosuc în lontru. Și după ceie pun ciucalăii și un buzunar în lontru și e gata. Cam aieste îs. Absolut nimic nu să făcea la mașină. Totul era cusut de mână. Oglinzile le aduceam de la fabrică. Fac tot felul de modele, nu toate cojoacele-s la fel. Cum cer oamenii.[3]

---

1 Performer Ion Tăut, 81 ani, Breb, 2019.

2 Performeră Ana Tăut, 73 ani, Breb, 2019.

3 Performer Ion Tăut, 81 ani, Breb, 2019.

Cojocărița Ioana TĂUT din Breb; foto: Florin AVRAM

Nunta

Demult nu s-o luat ca amu, n-o avut prétină. Veneau feciori mulți în șezătoare. Și când n-o fo șezătoare, sâmbătă sara, duminecă sara venea plin de feciori la noi. Și-o fo giocuri, câte două, tri giocuri era la Breb în șuri. O fo tri ceterași în sat. Și era tri lei de unu, atâta dam. De la 14, 15, 16 ani intram în gioc. Eu de la 12 ani am intrat în gioc. Sângură am mărs la gioc. Mereu și femeile căsătorite și bărbații și să uitau. Și djucau nevestele, am djucat până am fo gravidă în cinci luni cu fata mai mare. Tare mi-o plăcut giocu. Când am audzât giocu, djuca copilu în burtă. Mere muzâcantu cu muzica și feciorii horeau și le strâga pă fetele care stăteau tăte bocior afară:

- Anuță, Pălăguță, Titiană, Vârvară, care, cum le-o chemat. Și numa o învârtită jucai cu un fecior. Și după ce ne-am căsătorit, o fo rușâne să joci cu bărbatu tău.
- Eu nu am jucat pă soțâie niciodată.
- O fo rușâne dacă ai djucat numa cu bărbatu. O fo bine că ai djucat cu mai mulți.

Atunci demult n-o pé fugit tinerii. Apoi după câțiva ani o o prins a fugi când n-o vrut părinții să-i lase să se căsătorească. Vorbeau cu părinții:

- M-am gândit să o ieu de soție, am vorbit cu ie, cu mă-sa, cu untieșu-său, dacă n-avea tată. O zâs să zie tata, mama, părinții mei, că părinții feciorului méréu la părinții fetei a peți. Și da bineț:
- Bună sara ori Lăudăm pe Iisus. Am vinit c-o zâs fecioru că-i place de fată.

Și eu dacă am vorbit dinainte cu fata o știut părinții fetei anume pentru ce mărg. N-o zâs că noa, a ce o zinit aieștea. O ajuns de acord dacă le-o plăcut de nu, n-o făcut. Sau s-o și divorțat și atunci. Da de fugit nu am auzit să se fugă pe timpurile alea. Căta avere multă, numa să sie gazdă și de-o fo hâdă. Nu-i bine a sâli pă prunc, nu-i slobod a sili că îți poate gândi rău tătă viața. Îi spui ce ai de spus:

- Mie nu-mi place să fugiți vă spun ce am de zâs și mereți și luați pă cine vreți. Las-o în biata ei avere, om să sii.

Când mergeau la pețit grăiau:

- Îți dau pământu aiesta, iarba asta, ori de nu am, ț-oi cumpăra.

Api o fo care o zâs:

- Mi-ar plăce să-mi dai cela pământ.
- Api acela nu ți l-oi da, că îi păntru alta.

Și un om de la noi o zâs:

- Îmi dai și-un mânz.

Și n-o vrut da. Și nu o mai făcut nunta.

La credință merei întâie înaintea popii, acasă. Te-ai dus cu mireasa și încă cu un om, cu tatăle miresei ori indiferent cu care și spunei și te lua în samă. Merei înt-o joi sau vineri. Și duminica striga, anunța popa la biserică. Și vorbeau apoi femeile:

- Amu face Ionu lui Tăut cu Anuța lui Paul.

Erau câte șapte, opt nunți în *Chișlegi*, după Anu Nou până la începutul postului Paștelui. Atunci mai multe s-o făcut iarna, vara nu pe s-o făcut. Făceu nunțile în căși.

La noi o fo o femeie în sat care o cusut cununa din struțuri. Cumpăra fata struțuri și femeia cosea cununa. Am avut două druște și o coconucă mică. Și se punea un stegar.

Cununa de mireasă era făcută din struțuri albe.

La cusutu steagului méré feciorii și fetele și duceau câte o pânzătură frumoasă și coseau pă steag. Duceau câte un kil de țuică, să sărutau, jucau. Omu avea un steag făcut și plăteau mirii pentru el și îl luau pentru nuntă. Era cu batistuțe și pânzături pă el.

Mireasa o chemat pe a ei neamuri. Mergea singură să cheme. Chema și mirele, neamuri, pretini. Unii mergeau la mire, alții la mireasă, alții mergeau la alte nunți, cu o săptămână înainte de nuntă să chema. Mirele trimitea doi oameni acasă la mireasă. Nunta începea la orele două, trei, la câte ne înțelegeam. Și trimiteam doi oameni. Le dam un kilogram de țuică, îi trimiteam la mireasă să îi spună să plece. Mirii le închină la părinți cu uiaga și pornesc spre cununie. Mirele mergea mai înainte. Nunta era în două locuri, nuntașii miresei erau la mireasă, nuntașii mirelui erau la mire. Numa mireasa mergea cu mirele. Noaptea, după *răspunsul miresei* api zineu oamenii de la mireasă, tăți la mire, să plătească, să răspundă. Nănașii să duceau noaptea acasă să doarmă. Mirele, stegariu, feciori mai mulți, mereu după nănași. Doi, trei nănași erau și-api zineu cu ei. Apoi merem după cuscri.

Pregătea lumea o cană de porumb ori de grâu, bărbații un kilogram de țuică. Și mai târzâu o prins a da nănașii oale. Atunci nu s-o ajutat oamenii la nunți, o făcut fiecare ce o avut, cum o putut. S-o făcut ceva *dzamă* de găină cu laște, *brozbuțe* (sarmale), pancove, cozonac; puțin s-o făcut, nu ca amu. Mai făceu guiaș de oaie. Cu găina cu care s-o făcut dzama, să strâga. Apoi erau câte o samă care mergeau să fure găina. Dumneata ai fo vagabond, eu am fo vagabond, apoi ne înțelegeam, o dată merem și luam găina sau tăiem on picior. Erau două, tri găini la nănași. Și dacă o furau, o mâncau, ieșeau cu ea afară. Ziceai:
- Ai de mine, am mâncat un pticior de găină la nuntă.

Îi puneau zgardă la găină, să făce puiți de pancove cu degetariu. Le unge cu ulei și le înșira pă ață. Și o împodobde cu verdeață, cipce, țâglare. Erau socăcițe care horeu frumos:

Ai gândit că-ț dau puicuță
Da ț-am dat cocoș cu puță.[4]

Să făcea plăcintă cu brânză demult la nuntă. De o fo pancove, bine, de nu, sărmale cu păsat. Plăcintele le frământa cu apă și fărină, ouă, lapte, drojdie, să crească, să sie frumoasă. Le frământa, le întindea, puneau brânză și tăt strângeau la mijloc, o lasau să dostească și o puneau la copt. Atunci să făceau crețe. Prindeau și făceau tăt roată, roată. De era brânză, era bine, de nu, cu cureti, cu ce ai avut. Și o fo mulțămită lumea.[5]

Apoi era învelitu miresei. Mama mirelui cu nănașele îi puneau baticu la mireasă. Îi punea baticu și mireasa arunca pe steag. Și stegariu lua cu cuțâtu baticu și îl dădea înapoi de trei ori la mireasă. Și femeia iar o îmbălțuia pă mireasă. Și ea iar arunca de trei ori. Puneau trei, patru pânzături păstă cunună și când o fo ospățul o luat-o și o pus-o pă o

[4] Performeră Ana Tăut, 73 ani, Breb, 2019.

[5] Performer Ileana Tiran, 69 ani, Breb, 2019.

Cunună de drușcă; foto: Florin AVRAM

pânzătură care i-o plăcut la mireasă. La mire îi punea clop. Mi-o pus on clop, ce bai îi? N-am avut io grijă, că tăt io îs. Da este câte on mire prost și tăt îl taie. Da dacă așa e obiceiu? Di ce să-l rupi? Ce dacă areți că îi sii bătrân óricând și li-i purta?

Zestrea o duc la trei, patru zile. Dacă avea mireasa ladă, punea acolo cerge și tot. Dar în prima zi ducea mireasa așternutu, să să culce-n lipideu ei și în perinile ei. Să să drăgostea pă cele noi. La cineva am auzit că n-o avut mireasa atâta zestre și o pus ptietri în ladă. Și s-o dus cu caru după ie și n-o mai putut-o rădica de jos. Pă când o ajuns acasă, o fo bolovani.[6]

Șezătoarea

Am umblat în șezătoare cu cosăle, că mama torcea. La loampă coseam, se făcea șezătoarea în vecini. Am fo câte șapte, nouă fete și femei la o șezătoare, că nu eram fete așa multe aproape și veneau și femei vecine. Ziné unu cum i-am zis noi, Ștefan' și acela atâtea

[6] Performer Ion Tăut, 81 ani, Breb, 2019.

băjocuri ştié. Şi stam până la unu, două noaptea.[7]

Api furam fusu şi merem afară cu el şi fata zine după el şi îi da o guriţă. Şi dacă nu da guruţă, nu-i dam fusu. Şi mai erau fete care nu voiau să margă după fecior. Şi îi lua fusu şi îi înşira tortu pă lemne. Îşi bătea joc.[8]
O dată în şezătoare a intrat ceva fecior şi zice:

- Hai, să videţi oarice.

Am văzut un om, mere pă sus. Aceie am văzut din şezătoare. Încolo, mere cătă Desăşti. Era pă sus, deasupra da nu jâb. Şi aşe să văieta:

- Ioi, ioi, vai.

Nu ştiu di ce s-o văietat aşe, l-o durut oarice, noa, acela o mărs pă sus. Nu l-am cunoscut că cine-i şi di unde zine, doar atât l-am văzut văietându-se şi mergând pă sus. Bag samă că l-o adus pă sus din armată, l-o adus pă meliţă. Că tăte l-am văzut, tăte am ieşit afară să-l vedem. Şi apoi ne-am spăriet. Amu cum om mere acasă? Ne temeam. Oarice vrăjuri o fost acolo.[9]

Merem cu câlţi. Ai, de mine, ce era pă gios cum ţâpai pozdăriile din caiere. Vezi, amu nu să mai pune cânepă să torci şi să ţăşi şi să faci lipideauă, să pui tu pânză. Amu-i scul în scul şi pânză şi gata. Merem în şezători şi veneau feciorii. Stăteam tăte în rând cu caiere şi torceam şi hoream. La fecioru la care-i plăcea de fată, îi apuca fusu. Merei după el afară şi te săruta, dacă nu-l sărutai, nu-ţ mai dădea fusu, fugea cu el. Te obliga să-i dai. Şi dacă ai stat prea mult afară era ceartă în casă, că ce ai stat prea mult cu cela şi cu celălalt nu. Părinţii te sfăde că di ce îl deosebeşti pă unu de celălalt. Poi dacă nu mi-o plăcut. Api ce-o avut cela şi n-are iesta? Când l-am văzut pă cela ce nu mi-o plăcut, m-am întrebat: „a ce s-o băgat aiesta în casă?” Tăt cel ce nu ţ-o plăcut îţi fura fusu.

Fata Pădurii

De Marsara să temeau femeile, nu făceau pită marţi sara, n-o fo slobod să măturí în casă, n-o fo slobod să torci de lână. Să nu zie Fata Pădurii să te joace. O fo femei care n-o făcut nimnică marţi sara. Noi am mers şi în şezătoare şi am cusut şi n-o zinit.[10]

Demult zicea că să nu torci marţi sara că zine Fata Pădurii. Copilul să nu-l leşi singur în casă, dacă nu-i botezat, că să aproptie Fata Pădurii. Şi să nu leşi tu copilu în leagăn singur, vinerea să nu faci pită în cuptior, vinerea să nu torci. Tre să ai grijă să-i pui la coptil iconuţă

7 Performeră Ana Tăut, 73 ani, Breb, 2019.

8 Performer Ion Tăut, 81 ani, Breb, 2019.

9 Performeră Ana Tăut, 73 ani, Breb, 2019.

10 Performeră Ana Tăut, 73 ani, Breb, 2019.

cu Măicuța Sfântă lângă perină să nu să apropie necuratu de el. Zicea că Fata Pădurii avea grădină demult și culegea flori. Dacă să strâcau oile, să mergea în grădina Fetii Pădurii după flori să le dai să mănânce la oică și la văcuță. Eu nu știu unde o fo grădina și cum o stat ie și cum arăta.

Deochiul

A mei prunci o fo sănătoși, n-o avut baiuri. Așe dacă videm că mai căscăre careva, potoleam nouă cărbuni în apă și îi dădeam să beie și turnam pă țâțâna ușii și rezolvam. Eu nu am fo cu multe bozgoane, numa cu credința în Dumnezău.[11]

Vinderea copiilor pe fereastră

Eu am avut patru copii, două fete, doi băieți ca brazî de făcuți. Și la noi în sat o fo vorba că femeile care au copii mulți și sănătoși în sat, să cumpere copii bolnavi, pă pat de moarte. Și la noi era o nevastă și o avut o fetiță. Era vai, de capul ei. Și tăt o zâs cătă mine:

- O, hăi, tu, Ilea, nu zii tu să-mi cumperi cocoana?
- Vai, d-api cum să-ți cumpăr eu cocoana?
- Api hăi, Ilenucă, eu am audzît că s-o iei pă fereastă și tu mi-i da câte un bănuț de 50 sau 100. Și așe de tri ori să dăm pă fereastă.

Io m-am dus la ie și mi-o dat cocoana pă fereastă, io i-am dat bănuțu. Ié mi l-o dat și ieu l-am dus la biserică bănuțu. De tri ori am luat cocoana. Să videți voi, acuma-i nevastă, femeie făcută și i-o dat Dumnezeu putere și har.

Acum vreo patru ani soția nepotului din Șugătag o făcut o cocoană la șapte luni. O fo numa cât o păpușică mică.

- Hai, bunică, cumpără-mi-o!
- No, acuma cum să mă duc până-n satu Șugătag? Da m-am dus, am cumpărat-o și acuma-i mare, frumoasă. O crescut, mi-o dat Dumnezău har și năroc la copii. Eu tăți i-am cumpărat care, unde, cum, eu am fo tăt cu credință în Dumnezău. Și o auzât așe întâmplări și de demult că îi foarte bine să îi dai tu un har la copilaș ca să crească. E ca și cum i-ai da viață, să să ducă mai departe. I-am schimbat și numele. Eu i-am pus Viorica că am avut fată Viorica. Și știe fata că eu am cumpărat-o și eu îi zâc Viorica. Și la băiat îi schimb numele. Îi pui Ion dacă o avut altu nume, am pus nume dintre copiii mei Ion, Vasile. Nu am pus nume de animale, la noi nu-i voie să se puie. Zice că să cumpere care are norocu la copii. Eu am avut patru copii care n-o fo bolnavi, cuminți, crescuți, roșii în obraji, făcuți, că vezi câte unu că te temi să te uiți la el, moare ori trăie, nu știi. Mama copilului mi l-o dat

[11] Performeră Ileana Tiran, 69 ani, Breb, 2019.

mie pă fereastă și eu i l-am dat înapoi.

Măicuță Sfântă, Preacurată, s-o crești mare, să fie cuminte. Și i-o dam înapoi la mamă. De trei ori ziceam și i-o dam pă fereastă. Da când am făcut la fata lui Ion din Șugătag era iarnă. No, cine a deștide fereasta? Pă ușă am dat-o. Și am făcut-o femeie. Să coase cămășucă, să schimbă cămeșuca, mama și numele.[12]

Strânsul sinilor

Nănașii făceau mâncare și și-o strâns nănașa tăți sinii pă care i-o cununat și sinu o pus banii în blid când s-o dus la nănaș. I-o răsplătit pânce i-o cununat și-o stat marton la cununie. Apoi s-o djucat ca la nuntă, era cu ceterași băgați de nănași. Și dacă o avut sini mulți, li s-o strâns bani. Cu tot cu bani știu c-o fo de când is io, poate că ducea miel, poate că ducea găină mai demult.

Lăsarea de sec

Să face băută, să strângeau feciorii și mergeau la fată. Și femeile strângeau tăte vasele, făce leșie cu cenușă înt-on vas mare și le spăla că zine postu Crăciunului. Și așa să făcea și la postu Paștelui. Și o fo care o țânut tăt postu, cu madzăre frecată, apoi o pune în bărbânță și lua când aveu nevoie. Apoi să făcea lictari din prune. Îl punea acolo și numa lua și îl încălza cu un ptic de apă și făcea mămăligă și mânca. Și făcea pită de mălai. Așa trăia lumea de demult. La soțu meu îi plăcea să fac pită de mălai în coptior. Și tăie o dărabă de pită și una de slănină groasă. Și punea între două scrijele de ptită și bătucea ceapa bine, punea sare-n ceapă așe ninga ș-o lăsa un ptic și să înmuie. Ce mânca frate, Ioane!

Indrelușa

Își făceau fetele pogăci și nu mănâncă nimic altceva, numa din apă sare și fărină. Și o rupeau deasupra capului pă tăietor și îmbuca un ptic din ié. De-i pe sărată api îi sărată viața. De aude câinii bătând, api îi rea soacra și api noaptea își visează ursâtu.

Crăciunul

Cosău femeile cămeșucă nouă și cosău pân casă să aibă tăt nou. Și făcéu femeile cușmă, cojoc, cămașă, curea, cioareci și gubari albe. Așe să pregătea lumea de sărbători. Cât îi de frumos să aibă omu tăt nou. Câtu-i de mândru să meri nou la beserică, să ieși la

[12] Performeră Ileana Tiran, 69 ani, Breb, 2019.

produh la Bobotează, tinerii și babele. Și babă, cum ai o haină nouă pă tine eşti alta.

Muruieu casele și dădeau și p-afară și văruieu. Măluie, aduce mol de pân coaste și punea de-a moi și măluie să sie frumos. Api alții pune pod pă gios, alții pune cârpe, alții cu lut. Dacă aducei lut, punei jos și frământai și întorceai cu sapa, puneai paie și baligă de cal. Și tropotei desculț tăți roată, până te îmbătai de cap. Și făceai cu sapa ca să să facă lutu aşe ca o pastă. Și văruiam casele cu var și le lipeam, puneam ștergare pă păreți și țoluri și cergă pă pat, nu pătură și măsoaie pă masă. Nu punea pătură nici cea mai coldușă femeie. Măsoaia era țesută de tine cu *vâstrucă* și cu *ciuptici* la capăt. Aceie o fo găzdoaie.

Pă masă să punea *stolnic* pă la Anu Nou. Făceam o pâine frumoasă într-o tepșă rotundă și o *împtistrem* aşe ni, frumos. O făceam cu ouă ca pasca de la Paști. Și o punem în colțu mesii să sie supt otavă. Și zine oarice copil năcăjit, amărât și zâce:

De Anu Nou eu am zinit
După stolnic am zinit.

Noi tăiem din stolnicu cela o scrije de pâine și îi dădeam la copil. Api mai vine și alții. Făcei colaci pă vatră de Crăciun aşe roată pă vatră la cuptiori și umblau oamenii bătrâni cu desagii după ei, după colaci a colinda. Și strângeu bieții colaci și aveau ce mânca, o fo foarte greu și rău, n-o fo grâu, ai făcut din ce ai putut. Stolnicu să pregătea și să pune pă masă în ajunul de Anul Nou. Măsoaia învălită, otavă învălită și pus pă masă. Și de acolo ai mâncat. Să împletea în două colacul și să punea cununa și să cocea pă vatră. Și sărmăluțe fac în sara de Crăciun cu un rând de coaste printre ele și miroase în casă a Crăciun.

Pruncii învățau de la părinți să colinde:

Puică neagră, bagă-n sac
Scoală, gazdă, dă colac.
De mi-i da, de nu mi-i da
Altu nu ț-oi colinda
Că mi-i scurtă gubuța
Și mă tem c-oi îndeța.

Mere lumea la Lite și apoi să adunau acolo fete și feciori și să împărță și mereu roată la tătă casa, mergeau a colinda. Întâie te colindau copiii, ei umblă de cu sară a colinda cocoane, cu băiețași laolaltă. Apoi mai târzâu să adună tinerii, dacă ai fete zine fecior a colinda. Umblă și nevăstoi a colinda. Era masa încărcată pă când ți să băga în casă colindătorii. Pă vremuri dacă ai avut pancove o fo foarte bine, plăcintă, brozbuță, de era

prăjitură cu măr cum să făcea demult, o fo foarte bine. Cine o avut-o pă masă o fo foarte mare găzdoaie, mulți n-o avut bieți. Și în adjunu de Crăciun n-o mâncat nime de dulce până la 12 noaptea, nu mâncau colindătorii nimic, până trecea de miazănoapte.[13]

Boboteaza

De Bobotează când zine popa fac de post. Nu întotdeauna zine în ajunul de Bobotează, da eu fac de post hribe, pere sierte cu zămucă, pancove de post, plăcintă goală, brozbuță cu păsat și cu hribe. Și după ce trece popa noi mâncăm tăt de post. Și cum cresc pancovele cele de post poți să faci tu tot anul că nu mai cresc ca la Bobotează și cât de bune-s cu sărmale. Poate că ești și flămând de nu zine popa pă la unu, două api țî să face foame și însamnă că-s foarte bune de post. Eu când zine popa tăte le înșir pă masă și râde popa și zice:

- Mătușică, eu rar aflu ca la dumăta.

Zine popa cu diacu și pruncii zin și strigă *Tiralexa* în ocol și trebe să le dai bănuți. Înainte le dădeai mere și nuci. Noi ieșim cu lumina aprinsă la poartă. Facem o păpușă, punem lumină, bosâioc, verdeață, de lumină legi o cruce și un ștergar frumos să mai pune. Și ieși cu păpușa înaintea popii. Și dacă ai fată de măritat îi dezlegi păpușa deasupra capului fetei, i-o bați de cap să să mărite. E obiceiul frumos ca bărbatul să iasă înaintea preotului. Când nu, bune-s și babele când nu-i bărbat.[14]

---

13 Performeră Ileana Tiran, 69 ani, Breb, 2019.

14 Performeră Ileana Tiran, 69 ani, Breb, 2019.